

MEGEMLEKEZÉS

**Jávorka Sándor nyomán – Emlékezés
Pifkó Dániel botanikus-
tudománytörténész főmuzeológusra**

Tragikus hirtelenséggel elhunyt Pifkó Dániel esztergomi botanikus – közölte a Pulszky Társaság-Magyar Múzeumi Egyesület online magazinja. Majd folytatja a szomorú hírt: Pifkó Dániel főmuzeológus rövid szabadságán két természettudós társával együtt indult egy szerbiai kutatóútra, az ottani növény- és rovarvilág tanulmányozására. Örömmel töltötte el, hogy ismét viszontláthatja a Balkán számára oly kedves hegyeit. Dánielt a szerbiai Čemerno-hegységben érte a hirtelen halál.

Személy szerint e sorok íróját mélyen érintette a felfoghatatlan hír. Pécsen, a botanika doktori programban hallgatónk volt. Akkor, amikor a Növénytan Tanszéket átvettem Borhidi Attila akadémikustól, aki tovább szolgált a vácrátóti akadémiai kutatóintézet igazgatójaként. Sok év múlva Dani különlenyomatokat küldött, és kedves leveleket írt, vázolja botanikatörténeti kutatási terveit. Nem is sejtettem, hogy a tudománytisztelő és igen igényes kutató élete ilyen hamar véget ér. Életútját az idézett forrásmunka (Bogdán Melinda / magyarmuzeumok.hu) alapján közlöm, néhány kiegészítéssel.

Pifkó Dániel munkássága nemcsak maradandó botanikai és kultúrtörténeti érték, hanem dolgozatai példák arra, hogyan kell szakcikket, tudománytörténeti közleményt írni. Teljességre törekvéssel, nyelvi helyességgel és érthető, mégis tudományos stílusban, hiteles információkra alapozva, dokumentálással. Botanikai, biológiai történeti életműve egyenes folytatása Borbás Vince, Rapaics Raymund, Gombocz Endre, Priszter Szaniszló munkásságának. Nagy veszteségünk, hogy a tudománytisztelő, szeretettől áthatott művei nem gazdagíthatják tovább szakterületeinket. Amikor emlékezünk Rá, arra is gondolnunk kell, hogy az alkalmazott növénytan művelői számára ma is nélkülözhetetlenek a herbáriumok. A növények kemotaxonomiai értékelése, rendszertani-növényföldrajzi elemzése fajismeret nélkül lehetetlen. A gyógyszerészek is tanulnak

gyógyszerészi növénytant, ezen belül a gyógynövényeket és a drogokat fel kell ismerniük. A sokféle termék csak akkor biztonságos, ha ismerjük a drogot szolgáltató növénytaxont. Korunkban a megbízható, tudományosan feldolgozott herbáriumok, gyűjtemények jelentősége felértékelődik. Ősnövénytan, régészeti leletek pontos meghatározásához, filogenetikai összefüggések megállapításához molekuláris biológiai módszerek szükségesek (példa: keszthelyi kutatók munkája, Poczai P., Taller J., Szabó I. 2008. Analysis of phylogenetic relationships in the genus *Solanum* (Solanaceae) as revealed by RAPD markers. Plant Syst. Evol. 275: 59-67). A jövő kutatásait teszi lehetővé az az igényes és nagy tudást igénylő rendszerező munka, mint amelyet a hazai múzeumi kutatók, így Pifkó Dániel is végzett.

23. kép. Pifkó Dániel (1976-2023)
(Forrás: Szabó László Gy.)

Pifkó Dániel (Esztergom, 1976. december 4. – Čemerno-hegység, Szerbia, 2023. október 25.) Esztergomban végezte a középiskolát és tett érettségit. Biológiai érdeklődése már az iskolában megnyilvánult. Felsőfokú tanulmányait 1995-ben kezdte az egri Eszterházy Károly Főiskola biológia-földrajz szakán. Másodéves korában átjelentkezett a földrajz szakról a történelemre. 2001-ben szerzett biológia-történelem szakos tanári oklevelet, majd 2001–2005 között az Eötvös Loránd Tudományegyetem Természettudományi Karán elvégezte az egyetemi biológia szakot is, ugyancsak tanári képesítéssel. 2007-ben felvételt nyert a Pécsi Tudományegyetem Természettudományi Karának Biológiai Doktori Iskolájába, ahol 2010-ben megszerezte az abszolutóriumot. Témaként a zanót (*Chamaecytisus*) nemzetség hazai taxonómiáját

választotta. A szerteágazó munkát sajnos nem fejezte be. A tervezett kemotaxonomiai vizsgálatokra sem kerülhetett sor.

Pifkó Dániel első munkahelye a Magyar Természettudományi Múzeum Növénytára volt, ahova először – még a főiskola elvégzése után – 2000-ben került polgári szolgálatosként. 2002-ben megbízási szerződést kötöttek vele, 2003-tól preparátorként, majd muzeológusként, végül főmuzeológusként (2005) dolgozott.

Kezdetektől a virágos növénygyűjteményekben látta el feladatait. Preparátorként ezeket a gyűjteményeket rendezte, de már ekkor is részt vett tudományos kutatásokban és a herbárium gyarapításában. Az évek során közel húsz tudományos és több ismeretterjesztő cikkben dolgozta fel a Növénytár birtokában lévő gyűjtemények történetét és azok tudományos értékét. 2004-től a Növénytár anyagának a Ludovika épületébe való költöztetését (kb. 8000 polnyi herbárium) szervezte és irányította, mindez több évet vett igénybe.

Tudományos tevékenysége elsősorban növénytani kutatásokhoz, illetve a Növénytár gyűjteményeinek feldolgozásához kapcsolódott. Ugyanakkor jelentős volt botanikatörténeti munkássága is, társszerzőként pedig néhány zoológiai témájú dolgozat megírásában is közreműködött. A Magyar Tudományos Művek Tára (MTMT) 141 publikációját tartja számon.

2020-ig 15 országban több mint 50 tanulmányúton vett részt. Természettudományos expedíciók, gyűjtőutak, külföldi természet-tudományi gyűjtemények vizsgálata során összeszámolva közel két évet töltött tudományos munkával külföldön, a Magyar Tudományos Akadémia, a Magyar Természettudományi Múzeum és az OTKA támogatásával. A tanulmányutak eredményeit számos cikkben publikálta, többek között két, a tudomány számára új növényfajt írt le Albánia területéről. Ennek az országnak a flórája, sokhelyütt érintetlen természeti környezete különösen kedvelt volt számára.

2020-ban munkahelyet változtatott, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum (OPKM) főmuzeológusa lett. Sok munkatársa volt, nagyon sokan szerették, tisztelték. Barina Zoltánnal való szakmai kapcsolata, barátsága élete végéig töretlen volt.

Két munkahelyének kutatási feladatai sok ponton kapcsolódtak egymáshoz. Tervei között szerepelt megírni azoknak a jelentős természetrajz tanároknak a biográfiáit, akik a kiegészítéstől a

második világháborúig terjedő időszakban éltek és működtek. Ezek közül többet is elkészített (pl. Gönczy Pál, Jermy Gusztáv, Staub Móric, Valentini Elvira). A dualizmus kori középiskolai szertárak történetével még a Magyar Természettudományi Múzeumban kezdett foglalkozni, ezt a kutatást folytatta az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeumban. Itt elsősorban a falitérkép, képeslap, pedagógus iratanyagok feldolgozását végezte. Vezető szerepe volt az OPKM múzeumi digitalizálási folyamataiban. Szakmai tárlatvezetéseit az ismeretterjesztés magas szintje jellemezte. A múzeumi események megszervezésében és lebonyolításában mindig lelkesen vett részt. Az intézményt ő csatlakoztatta a Beporzók Napjának országos programsorozatához, ezzel is elköteleződve a környezettudatosság népszerűsítése mellett. Az Eötvös József halálának másfél százados fordulóján (2021) tartott „Eötvös 150” emlékvé során a legtöbb ismeretterjesztő cikket ő írta a honlapon. Szívügyének tartotta, hogy felhívja a figyelmet a nagyvárosi környezet természetes (nem telepített) növényvilágára is. Szerepet vállalt az OPKM új állandó kiállításának előkészítésében is, ezt sajnos már nem tudta elvégezni.

2019-ben elnyerte a Dr. Zólyomi Bálintné Barna Piroska Emlékdíjat, amely az MTA Biológiai Tudományok Osztályának díja.

Kiemelkedő botanikatörténeti művei:

Pifkó D. 2018. Botanikai élet a dualizmus kori Magyarországon (1867–1918). I. A felsőfokú oktatás fejlődése és annak hatása a hazai botanikára. Bot. Közlem. 105(2): 179–222.

Pifkó D. 2019. Botanikai élet a dualizmus kori Magyarországon (1867–1918). II. Kulturális és tudományos intézmények. Bot. Közlem. 106(1): 1–40.

E sorok írója a következő írásokat kapta Pifkó Dánieltől. Mindegyik a tisztelt Olvasó rendelkezésére áll. A következő címről kérhető: szabol@gamma.ttk.pte.hu

Pifkó D. 2019. Xántus János (1825-1894) botanikai tevékenysége és Kaliforniában gyűjtött herbárium a Magyar Természettudományi Múzeum (MTM) Növénytárában. Annales Musei Historico-Naturalis Hungarici III: 145-177.

Barina Z., Pifkó D. 2019. Gyűjteményfejlesztés a Magyar Természettudományi Múzeum Növénytárában Herbarium Carpato-Pannonicum gyűjteményében (2000-2019). Annales Musei Historico-Naturalis Hungarici. Vol. III: 115-144.

Barina Z., Pifkó D. 2020. Magyar botanikusok Albániában. *Bot. Közlem.* 107(1): 1-17.

Pifkó D. 2021. *Jermy Gusztáv (1833-1908), a szenvedélyes szertáralapító – Mi a köze a 19. századi szertáralapítónak a koronavirushoz? MTM Növénytára, Budapest online közlemény*

Pifkó D. 2003-2021. *Eötvös József és a Fűvészkert. Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, Budapest online közlemény*

Pifkó D. 2022. *Biography and scientific work of György Szollát (1954-2021) in the Hungarian Nature History Museum. Museum Historico-Naturale Hungaricum Studia Botanica Hungarica* 53(1): 5-50.

Pifkó D. 2023. *Az ifjú Jávorka Sándor Dorogon és Esztergomban – száznegyven éve született Jávorka Sándor. Honismeret LI. évf. 2. szám (április), 136-149. oldal*

Pifkó D. 2020. „...és jártam a kisebbségi tanári sors göröngyös útjait.” *Kolozsvártól Szombathelyig. Egy magyar pedagógusnő, Valentini (Valentiny) Elvira (1883-1942) életpályája. Könyv és nevelés (az Oktatókutatás és Fejlesztő Intézet folyóirata)* 22(2): 83-97.

Jávorka Sándor, a magyar flóra legnagyobb ismerője példaképe volt Neki is. Barina Zoltánnal írt cikkében sorra veszik az Albániában botanizáló hazai kutatókat. Külön is ír Jávorka pályakezdéséről. Méltatását így fejezi be: „Jávorka Sándor élete során a Kárpát-medence jelentős részét bejárta, emellett a Balkánon, Bulgáriában és Albániában is jelentős eredményeket ért el növénytani expedíciók alkalmával. Akadémiai tagságot kapott és a Növénytár vezetését is rábízta. Feldolgozta a nagy előd, Kitaibel Pál herbáriumát és megírta életrajzát. A hazai flórakutatás központi alakja volt a XX. század közepén, akihez bárki fordulhatott, ha növényekkel kapcsolatos kérdése volt. Ezeknek a sikereknek a fényében talán elhomályosulnak a gimnazista és egyetemista korában Dorog környékén elért eredményei, pedig azok mind a mai napig hasznos forrásai a terület flórájával foglalkozó botanikusoknak. Érdemes megjegyezni, hogy a Kárpát-medence egyik legnagyobb flórakutatója Hont megye mellett ezen a vidéken kezdett ismerkedni a hazai növényvilággal.”

2022-ben, a PTE TTK Biológiai Intézetének kiadványában (Salamon-Albert Éva szerk.: A természet rendje számít – Köszöntjük a 90 éves Borhidi Attila botanikus-akadémikust) kedves emlékeket idéz fel „Beregszászi napok Borhidi

Attilával” c. ünnepi írásában. Néhány mondatának idézésével zárom emlékezésemet:

„A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Fodor István Természettudományi Kutatóintézete 2013. nov. 15-én szervezett nemzetközi tudományos előadóülést „Velünk élő tudomány” címmel. Erre a konferenciára Borhidi Attila mellett én is meghívást kaptam. A professzor urat jól ismerték a beregszászi főiskolán, hiszen konferenciák szervezésében és az oktatásban is együttműködött a beregszászi biológusokkal. Bensőséges baráti viszonyt ápolt Szikura Józseffel is, a főiskola egykori rektorával, aki 2015-ben hunyt el.

Az esemény első napján a délelőtti szekció vezetését rám bízta a szervezők. Ez igen nagy megtiszteltetés volt, mert itt kapott helyet Borhidi Attila, aki a nyitóelőadást tartotta. Emellett Fodor István molekuláris biológus (akinek édesapjáról, a kiváló kárpátaljai botanikusról nevezték el a beregszászi kutatóintézetet) és egy kazah akadémikus, Bajtulin Isa is ezen a délelőttön adott elő. Utóbbi a gumipitypang morfológiájáról és termesztéséről tartott előadást.

Kedves emlék számomra, az a családias hangulat, ahogy Borhidi Attila, Szikura József és Zsuzsa néni felidéztek a régi emlékeket. Engem leginkább a kubai expedíciók érdekelték. A Növénytár Herbarium Generale gyűjteményében több ezer kubai virágos növénypéldány volt a professzor úrtól, ami átment a kezemen. Számos „Borhidi-taxon” típuspéldányát őriztük ott, elsősorban izotípusokat. Irigykedve hallgattam a karibi történeteket, meg azt, hogyan használta ki a professzor úr azt a kiváló lehetőséget, hogy a keleti blokk botanikusaként eljuthatott Kubába. Borhidi Attila professzor munkásságát már korábban is ismertem, de Beregszászon a tudományos munka mögött álló emberrel is találkozhattam, ami fontos élmény volt számomra. Karácsonyra pedig Zsuzsa néni elküldte nekem dedikált életrajzi könyvét (B. Thúry Zsuzsanna: *Göröngyök az úton*) ajándékba ennek a pár, baráti beszélgetéssel töltött napnak az emlékére.”

Pifkó Dániel, e nagyszerű fiatal tudós álomszerűen távozott az örökkévalóságba. Üstökösként ragyog a magyar botanikában. Követte legnagyobb magyar kutatóinkat. Emlékét őrizzük!

Prof. Szabó László Gy.
emeritus professzor
laszlo.gyula.szabo@aok.pte.hu